

Μνήμων

Τόμ. 13 (1991)

Arlette Farge, Le goût des archives, Παρίσι, Seuil (La Librairie du XXe siècle), 1989, 160 σ.

ΜΑΡΙΑ ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

doi: [10.12681/mnimon.468](https://doi.org/10.12681/mnimon.468)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Μ. (1991). Arlette Farge, Le goût des archives, Παρίσι, Seuil (La Librairie du XXe siècle), 1989, 160 σ. *Μνήμων*, 13, 384–386. <https://doi.org/10.12681/mnimon.468>

πατροπαράδοτα έκδοτικά ξθιμα και ήθη— τότε θα είχαν ίσως άποταθει σε κάποιους (πιό) ειδικούς· με μόνη βλαβερή συνέπεια μιá άνοδική τάση του μεταφραστικού κόστους. Ποιός άραγε να είναι ο ρόλος του επιμελητή σε έκδοτικά άτοπήματα όπως αυτό;

Όλοι οι μεταφραστες δέν είναι ίκανοί να κυριέψουν όλα τα κείμενα όλων των αιώνων· όλα τα κείμενα δέν είναι ίδια· αν δεχτούμε ότι ο μεταφραστής δέν είναι αναγκασμένος να διαθέτει την επάρκεια ενός H.A.R. Gibb που φρόντισε την άγγλική έκδοση τότε αντιλαμβανόμαστε ότι ο έλληνας επιμελητής θα είχε έδω πράγματι να διαδραματίσει έναν ρόλο: αυτή άκριβώς ή παρέμβαση δέν έγινε.

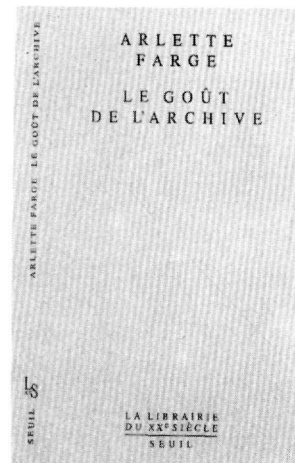
Τό εικαστικό ύλικό που κοσμεϊ την έκδοση ενισχύει την μυθολογική διάσταση τής διήγησης. Τό έξώφυλλο έξάσιο σε χρώμα και ποιότητα· εκτός από τα επιμέρους μικρά σκαριφήματα, ένας καλός χάρτης πάνω στον όποϊον θα παρακολουθούσαμε όλην την πορεία, θα ήταν χρήσιμος· άκόμα, ένα εύρετήριο, ή μιá άναγραφή των κυριότερων σταθμών του όδοπορικού στα περιεχόμενα των κεφαλαίων (που άπλώς αριθμούνται από τό ένα ως τό δεκατέσσερα) θα ήσαν επιθυμητά· όλα αυτά βέβαια περιέχονται στην τρίτομη άγγλική έκδοση (Καϊμπριτζ 1958). "Αν υπήρχαν δέν θα μετρίαζαν τό στοιχείο του «έξωτισμοϋ» τό όποϊο υπερτονίζει ή έλληνική έκδοση, ενώ θα μάς βοηθοϋσαν να άποκομίσουμε και μιá γεωγραφική αίσθηση συνόλου κλείνοντας τό αντίτυπό μας εκτός από τή μαγεία που όμως εκείνη είναι και ή μόνη που δέν χρειάζεται επαγγελματίες διαμεσολαβητές.

ΙΩΑΝΝΑ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Arlette Farge, *Le goût des archives*, Παρίσι, Seuil (La Librairie du XXe siècle), 1989, 160 σ.

Η Arlette Farge μελετά τα αρχεία της γαλλικής αστυνομίας του Παρισιοϋ του 18ου αιώνα. Οι δημοσιεύσεις της αναφέρονται στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, ιδιαίτερα στις νοοτροπίες, στην εικόνα της γυναίκας, στην μορφή της οικογένειας¹. Στο βιβλίο της *Le goût des archives* μεταφέρει την αίσθηση της επαφής της με τα αρχεία αυτά, την ουσία και τη «γεύση» τους².

Γράφει σε δύο επίπεδα, καθώς, παράλληλα με τις θεωρητικές και μεθοδολογικές σκέψεις, δίνει σε ημερολογιακή σχεδόν μορφή τον ατομικό της χρόνο: την ατμόσφαιρα των βιβλιοθηκών και των αρχείων, το δέος του νέου ερευνητή, την εξοικείωσή του με το υλικό. Είναι η δική της πραγματικότητα σήμερα αντιμετώπι με ανθρώπους που έχουν πεθάνει. Η ιστορία γίνεται πρώτα-πρώτα συνάντηση με τον θάνατο και η επαφή με τα αρχεία βιώνεται μέσα στη μοναξιά.

Τα αρχεία της γαλλικής αστυνομίας αποτελούν έναν τεράστιο όγκο από καταδόσεις, πρακτικά ανακρίσεων, αναφορές παρακολουθήσεων, καταδίκες και μηνύσεις. Ο λόγος τους είναι ο προφορικός της εποχής. Δημιουργήθηκαν για να καλύψουν συγκεκριμένες ανάγκες της εξουσίας και όχι φυσικά για να χρησιμοποιηθούν από τους ιστορικούς. Αποτυπώνουν στιγμές της ζωής ανθρώπων καθημερινών και ασήμαντων που σπάνια απασχόλησαν την ιστορία. Είναι χειρόγραφα που οι συντάκτες τους δεν τα προόριζαν για το πλατύ κοινό ούτε για το μέλλον. Όπως κάθε αρχείο, δίνουν πληροφορίες αποσπασματικές, αντικρουόμενες, όχι πάντα αξιόπιστες.

Το ζητούμενο, τονίζει η Farge, δεν είναι να εξακριβώσουμε αν τα γεγονότα συνέβησαν ακριβώς όπως περιγράφονται αλλά να καταλάβουμε τον τρόπο που δομείται η διήγηση καθώς η εξουσία καταναγκάζει και οι ερωτώμενοι επιθυμούν να γίνουν πιστευτοί. Να διακρίνουμε τα πολιτισμικά σχήματα κάτω από τις λέξεις. Στο σημείο αυτό είναι για μας αναπόφευκτη η σύγκριση με τα αρχεία της ελληνικής αστυνομίας, τους φακέλους που κάηκαν. Δεν μπορούμε παρά να νιώσουμε για μια ακόμη φορά φτωχότεροι που χάσαμε αυτό τον πλούτο των πληροφοριών για μια ολόκληρη εποχή στο όνομα της εθνικής συμφιλίωσης.

Το Παρίσι προβάλλει μέσα από τα στοιχεία της αστυνομίας ζωντανό, πλημμυρισμένο από κόσμο, να αντηχεί από φήμες και διαδόσεις περίεργες, άλλοτε ανήσυχο, άλλοτε απειλητικό. Πάντα έτοιμο να παραβεί τους νόμους, να ξεφύγει από τον έλεγχο. Ζητιάνοι, κλέφτες, βιαστές, απατεώνες λογής λογής φτάνουν μέχρις εμάς μέσα από τις ανακρίσεις και τις καταδίκες. Έχουμε μια στιγμή της ζωής τους καθώς αμύνονται, ικετεύουν, λένε ψέμματα για να γλυτώσουν, καταδίδουν, παραπονούνται. Η εξουσία αρνείται στις κατώτερες τάξεις οποιοδήποτε πολιτικό ρόλο αλλά ταυτόχρονα τις φοβάται και τις ελέγχει καταγράφοντας όλες τις κινήσεις τους. Τα αρχεία διασώζουν αυτό ακριβώς που δεν είχε δικαίωμα να υπάρχει: την λαϊκή έκφραση. Μελετώντας στοιχεία αποσπασματικά, λόγια που αποσπώνται με τη βία, διακρίνουμε τις συλλογικές νοοτροπίες, τον τρόπο που οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν την πραγματικότητα και εντάσσονται στο κοινωνικό σύστημα.

Η παρουσία της γυναίκας είναι έντονη, τα αρχεία κάνουν ορατό ότι η ιστορία παρέλειψε. Υπάρχει ο δικός της λόγος, ο δικός της τρόπος σκέψης που ανατρέπει πολλά στερεότυπα που έχουμε για την εποχή. Η γυναίκα είναι ενταγμένη στη ζωή της πόλης, είναι υποχρεωμένη να αναλάβει ρόλους οικονομικούς, ακόμα και πολιτικούς, ενώ από την άλλη μεριά δεν έχει καμία πραγματική δύναμη. Παράδοξο του 18ου αιώνα σημειώνει η συγγραφέας, όχι μόνο του 18ου μπορούμε να προσθέσουμε.

Η μελέτη των αρχείων είναι δουλειά αργή και δύσκολη. Διαβάζοντας και αντιγράφοντας το υλικό σε μία εποχή όπου η αναπαραγωγή των εγγράφων είναι εύκολη και η ταχύτητα έχει τόση σημασία, η Farge μοιάζει να ακολουθεί μεθόδους αναχρονιστικές. Έτσι όμως μόνο μπορεί να το γνωρίσει και να αφηθεί στην δική του λογική πρώτα και μετά να το εξετάσει πιο ψύχραιμα. Οι πληροφορίες που θα πάρει εξαρτώνται από τα ερωτήματα που θέτει, την δική της ανάγνωση. Υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να δούμε μόνον ό,τι επιβεβαιώνει αρχικές μας υποθέσεις ή να σταθούμε σε ανεκδοτολογικά στοιχεία ανίκανοι να ερμηνεύσουμε τα δεδομένα. Τα παραθέματα από έγγραφα που χρησιμοποιούμε είναι ένδειξη για τον βαθμό στον οποίο κατανοούμε και ελέγχουμε τις πηγές. Όταν δεν βρίσκουμε καλύτερα λόγια για να εκφραστούμε, όταν αρκούμαστε σε συγκεκριμένα γεγονότα, γίνεται κατάχρηση παραθεμάτων.

Ένας άλλος κίνδυνος, συνεχίζει η Farge, είναι να γίνει η ιστορία μυθιστόρημα. Οι ήρωες των μυθιστορημάτων είναι δημιούργημα του συγγραφέα, όμως οι ζωές των ανθρώπων που προβάλλουν αποσπασματικά μέσα από τα αρχεία δεν είναι μυθιστορήματα. Μόνο κάνοντας ιστορία μπορούμε να τους δώσουμε την πραγματική τους διάσταση. Δεν είναι αναγκαίο να απαρηθούμε τα συναισθήματα που προκαλεί η επαφή με τις καθημερινές κινήσεις του παρελθόντος, είναι και αυτά ένα από τα εργαλεία του ιστορικού.

Ο κόσμος στα αρχεία παρουσιάζεται κομματιασμένος. Τα γεγονότα μοιάζουν ασήμαντα ή μεμονωμένα, οι άνθρωποι κοινοί. Το ιστορικό γεγονός είναι η σχέση ανάμεσα σε ό,τι έχει ειπωθεί και στην επιθυμία να γίνει πιστευτό. Μέσα από τις απαντήσεις των ανακρινόμενων, τις μηνύσεις και τις καταδόσεις διακρίνεται η κοινωνική οργάνωση, ο τρόπος που οι άνθρωποι βίωναν τον χρόνο, την κοινωνική τους θέση, η εικόνα που είχαν για τον εαυτό τους.

Γράφοντας ιστορία θα ήταν μάταιο να θελήσουμε να παρουσιάσουμε μία εικόνα οριστική, ολοκληρωμένη τάχα, απαλείφοντας τις αντιφάσεις και καλύπτοντας τα κενά των πηγών. Η ερμηνεία του παρελθόντος δεν μπορεί να είναι μία και μοναδική. Δεν γίνεται να αναστήσουμε τους ανθρώπους των αρχείων αλλά αυτός δεν είναι και λόγος να τους πεθάνουμε για δεύτερη φορά. Η ιστορία πρέπει να κρατά την αίσθηση του κενού που δημιουργούν τα έγγραφα, να κινείται ανάμεσα στη λογική και το συναίσθημα αφήνοντας περιθώρια για νέες προσεγγίσεις. Να βρει μία γλώσσα όχι για να διηγηθεί το παρελθόν αλλά για να αρθρώσει τον διάλογο των ανθρώπων με την κοινωνία και τον θάνατο.

ΜΑΡΙΑ ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

1. Βλ. κυρίως *Vivre dans la rue à Paris au XVIIIe siècle*, Gallimard, 1979· *Le Désordre des familles. Lettres de cachet des Archives de la Bastille* (avec Michel Foucault), Gallimard, 1982· *Le Miroir des femmes, textes de la Bibliothèque bleue*, Montalba, 1982· *La Vie fragile. Violence, pouvoirs et solidarités à Paris au XVIIIe siècle*, Hachette, 1986· *Logique de la foule. L'affaire des enlèvements d'enfants, Paris 1750* (avec Jacques Revel), Hachette, collection «Textes du XXe siècle», 1988.

2. «Goût, ουσ. αρσ. Γεύσις, η πράξις του γεύεσθαι... η ουσία, η νοστιμάδα... όρεξις, κλίσις, επιθυμία...», βλ. Α. Ηπίτης, *Λεξικόν Γαλλοελληνικόν*, Αθήνα 1911, σ. 1048-1049.